

Woord van Dank

In de eerste plaats wil ik alle Dadizelenaars bedanken. Ongemerkt waren jullie allemaal een bron van informatie voor dit werk. Toen ik nog in Dadizele woonde had ik altijd een boekje bij me. Heel vaak gebeurde het dat ik in dat boekje vlug een aantal woorden noteerde die ik hoorde ergens in een winkel, op straat, bij mensen thuis, ...

Speciale dank gaat uit naar Remi Sioen en Roger Van Elslander die mij niet alleen heel wat woorden aangereikt hebben maar die ook het grootste deel van dit werk nagelezen hebben op eventuele fouten. Een groot aantal woorden was mij ook immers tot voor kort onbekend.

Tot slot wil ik ook de heemkundige kring Dadingisila bedanken die bereid werd gevonden de uitgave van dit werk mee te ondersteunen.

Hein Vanden Bulcke

Waarom een woordenboek van het Deizels ?

Sinds de opkomst van de radio, televisie en kranten na de Tweede Wereldoorlog ondergaan de Nederlandse dialecten een taalverandering die haar gelijke niet kent in de geschiedenis. De dialecten, die eeuwen stand hebben gehouden, zijn volop aan het verdwijnen. Daarom nam ik op zekere dag ergens in 1991 het besluit om het dialect van Dadizele, het Deizels, te gaan optekenen voor het nageslacht.

Natuurlijk ben ik niet van de ene dag op de andere tot dat besluit gekomen. Drie elementen hebben mij er uiteindelijk toe aangezet om een woordenboek van het Deizels samen te stellen.

Eind 1989 ging ik in Gent studeren voor vertaler. Ik zat toen "op kot" met mensen van overal uit Vlaanderen. Als de West-Vlamingen onder elkaar bezig waren, bleek dat de anderen niet altijd konden volgen waar we het over hadden. Daar ben ik dan begonnen met m'n eerste woorden op te schrijven, gewoonweg om dan later aan m'n kotgenoten te vragen of ze wisten wat die woorden betekenden.

Van een woordenboek was toen nog geen sprake. Dat kwam pas later in het najaar van 1991. Ik was toen leider in de chiro bij de aspiranten, de oudste afdeling (16- tot 18-jarigen). Tijdens een zondagse bijeenkomst hadden ik en m'n medeleider, Geert Dewitte, het over *tusketerwe*. Toen bleek dat geen enkele aspirant wist dat we het over maïs hadden. Ik schotelde hen dan nog enkele woorden voor en tot m'n verbazing kenden ze heel wat woorden niet. Datzelfde jaar hadden wij in onze opleiding een vak dialectologie. Tijdens deze lessen leerde ik het West-Vlaams Idioticon van De Bo kennen, vernam ik hoe dialecten worden bestudeerd, enz. Bovendien had ik, zoals reeds gezegd, in de Chiro vastgesteld dat het dialect bij de jongere generaties inderdaad aan het verdwijnen is.

Ik ben de woordenlijsten die ik toen al aan het aanleggen was om m'n kotgenoten op de rooster te leggen, bewust gaan aanvullen. Deze keer echter met de bedoeling om die woorden vast te leggen voor de komende generaties Deizelnaars in een idioticon, de wetenschappelijke benaming voor dialectwoordenboek.

Welke woorden zal je in dit werk vinden ?

Dit woordenboek is eigenlijk een idioticon, een woordenboek dat niet alle woorden van een dialect bevat maar enkel die woorden die verschillen vertonen met het Nederlands. Daartoe worden volgende woorden gerekend:

1. Woorden die niet (meer) bestaan in het Nederlands, zoals:
  - aenebult (aambeeld)
  - klakpotre (o.a. iemand die veel morst tijdens het schilderen)
  - marteelje (etter)
  - uppermjèestre (schoolhoofd)
  - zurkeltrutte (spotnaam voor een meisje/vrouw)
2. Woorden die wel bestaan in het Nederlands, maar in het dialect een andere betekenis hebben, zoals:
  - aerdig (heeft de betekenis van ongunstig, b.v. aardig varen)
  - kennisse (heeft ook de betekenis van bekende, vriend)
  - leven (heeft ook de betekenis van lawaai)
  - top (heeft ook de betekenis van draaitol)
  - verlêgn (heeft ook de betekenis van roddelen)
3. Woorden die wel bestaan in het Nederlands maar in het dialect zo danig anders uitgesproken worden dat ze niet meer altijd herkenbaar zijn voor een niet-Deizelnaar, bijvoorbeeld:
  - aende (eend)
  - dust (dorst)
  - ges (gras)
  - meulne (molen)
  - overskeute (overschot)

Dat betekent dus dat woorden die ook in het Nederlands gebruikt worden en als dusdanig duidelijk herkenbaar zijn, niet werden opgenomen. Volgende woorden gaat u dus tevergeefs zoeken: deure, foto, lampe, stoel, zetel, enz.

Dat heeft als gevolg dat u in een idioticon slechts van één zaak zeker bent: als het woord vermeld staat, wordt het zeker gebruikt in het dialect. Staat het niet vermeld dan weet u nog altijd niet of het woord al dan niet gebruikt wordt. Het woord *dij* staat niet vermeld en wordt inderdaad niet gebruikt in Dadizele (wel *bille*). Het woord *stoel* staat ook niet vermeld, maar wordt daarentegen wel gebruikt.

In totaal staan er zo'n 4500 woorden in dit werk. Voor alle duidelijkheid: deze woorden worden ook bijna allemaal gebruikt in de buurgemeenten van Dadizele. Meer zelfs, er mag gesteld worden dat het Deizels nagenoeg voor 100% overeenkomt met het Ledegems.

Schrijfwijze van de woorden

Het grootste probleem bij het maken van dit werk was de schrijfwijze van de woorden. Het Deizels heeft immers een aantal klanken die niet bestaan in het Nederlands.

Daartegenover staat dan het feit dat ik aan diegenen, die het woord niet kennen, op een of andere manier wilde duidelijk maken hoe het woord moet worden uitgesproken. Ik kon daarbij kiezen uit twee oplossingen:

- De Nederlandse spelling volgen en tussen haakjes in fonetisch schrift de uitspraak aangeven. Deze methode heeft als voordeel dat men kan vertrekken van een spelling die iedereen kent. Het grote nadeel is echter dat slechts weinig mensen fonetisch schrift kunnen lezen.
- Een eigen spellingssysteem ontwikkelen voor de typische klanken van het Deizels. Dit heeft als voordeel dat men niet het fonetisch schrift moet kennen om de uitspraak te achterhalen van een woord, maar het nadeel dat men moet wennen aan een iets afwijkende spelling.

Uiteindelijk heb ik gekozen voor de laatste oplossing omdat het publiek dat dit werk zal raadplegen overwegend niet-taalkundigen zullen zijn, en dus het fonetisch schrift niet beheersen.

Spellingssysteem

Volgende spelling wordt gebruikt om een aantal typische klanken weer te geven:

- è** klinkt zoals het in Franse mère
drèteln (talmen), kèse (kaars), pèrd (paard)
- ê** klinkt zoals in het Franse plein of train
blênd (blind), ênstêns (over de gehele lengte), zêgn (zeggen)
- y** klinkt zoals in het Engelse thing (of de zuivere Nederlandse i)
bryngn (brengen), keunynk (koning), wyn (wijn)
- ae** deze klank ligt tussen de *aa* en de *ee*
straete, maere (bericht), zaete (zadel)
- oa** klinkt zoals de *o* in het Franse encore
koave (schoorsteen), moage, oage (haag)
- ou** klinkt ongeveer als in het Franse pouovoir (dus niet hetzelfde als *oe*)
gouste (goesting), koud, mound, round
- œu** klinkt zoals in het Franse cœur
debardœur, faktœur, kamionœur
- ow** klinkt zoals in het Nederlandse kouod of saus
down (wiegen), owwe (korenaar), skowwe (schaduw of schouw)
- woo** klinkt zoals in het Franse crooire
bwoom (boom), pwoot (poot), wooge (oog of hoog)
- uu** klinkt als de zuivere Nederlandse u zoals in brug
luuze (luis), ruuze (ruzie), wuuf (wif, vrouw)
- jèe** klinkt zoals in het Franse biere
bjèeste (dier), gjèete (geit), jèere (heer of eer), zjèer (pijn)
- sch** klinkt als in het Nederlandse cheque
fyschow (nerts), schète (breiwol), schykn (kauwen)

Andere opmerkingen omtrent de spelling

- De *h* wordt niet uitgesproken en dus ook niet geschreven (behalve in *heid*):
oage (haag), woofd (hoofd)
- De *c* komt enkel voor in de combinaties sch/ch.
Een *c* die als *k* wordt uitgesproken, wordt dus als *k* geschreven.
voorbeeld: kolère
Een *c* die als *s* wordt uitgesproken, wordt als een *s* geschreven.
voorbeeld: syrk
- Niet-West-Vlamingen moeten er rekening mee houden dat de klinkers *e*, *i* en *u* in West-Vlaanderen (en dus ook in Dadizele) veel vetter (opener) uitgesproken worden.

Opbouw van een artikel

fokn werkw.; [verdw.] 1) zich hurken – *je fokt em up zyn ukske* hij gaat zich op z'n hurken zetten;— 2) zich ergens gemakkelijk gaan zetten, zich nestelen – *je fokt em in zynen polk* hij nestelt zich in z'n bed, → *fakn*, *pollefokn*.

- 1) Eerst wordt vermeld om wat voor soort woord het gaat: een werkwoord, bijvoeglijk naamwoord, enz. Bij zelfstandige naamwoorden wordt het geslacht vermeld: m(annelijk), v(rouwelijk) of o(nzijdig).
- 2) Bij zelfstandige naamwoorden wordt ook de meervoudsvorm opgegeven. Eventueel wordt er vermeld dat het woord geen meervoud heeft of dat daarentegen meestal het meervoud gebruikt wordt.
- 3) Bij onregelmatige werkwoorden worden de verleden tijd en het voltooid deelwoord vermeld.
- 4) Vervolgens volgt de eigenlijke betekenis van het woord, eventueel voorafgegaan door een 1, 2, 3 enz., voor 1ste betekenis, 2de betekenis, 3de betekenis enz.
- 5) Alvorens de uitleg komt, wordt er soms aangegeven dat het woord aan het verdwijnen is [verdw.], dat het om een recent [rec.] woord gaat of dat het woord naar iets verwijst dat nu niet meer bestaat [hist.].
- 6) Na de betekenisomschrijving volgt heel vaak een voorbeeldzin (schuine letters), in de meeste gevallen gevolgd door diezelfde zin in het Nederlands.
- 7) Vaste uitdrukkingen, spreekwoorden, gezegdes, enz. staan in het vetjes aangegeven.
- 8) Tot slot staat er soms een pijltje, gevolgd door één of meerdere woorden. Dat zijn synoniemen, woorden met ongeveer dezelfde betekenis, of woorden die op een of andere manier verband houden met het besproken woord.

Gebruikte afkortingen

aanw. vnw.	aanwijzend voornaamwoord
bez. vnw.	bezittelijk voornaamwoord
bn.	bijvoeglijk naamwoord
bw.	bijwoord
e.d.	en dergelijke
eigenn.	eigenaam
enz.	enzovoort
gesubst. adj.	gesubstantiveerd adjectief
hist.	historisch
m.	mannelijk
mv.	meervoud
o.	onzijdig
o.v.t.	onvoltooid verleden tijd
onbep. vnw.	onbepaald voornaamwoord
pej.	pejoratief
pers. vnw.	persoonlijk voornaamwoord
rec.	recent woord
scheldw.	scheldwoord
telw.	telwoord
tussenw.	tussenwerpsel
uitdr.	uitdrukking
v.	vrouwelijk
verdw.	woord is aan het verdwijnen
verkl.	verkleinwoord
vnw. bw.	voornaamwoordelijk bijwoord
voegw.	voegwoord
volt. dw.	voltooid deelwoord
voorz.	voorzetsel
virg. vnw.	vragend voornaamwoord
werkw.	werkw.